
بررسی تخفیف و تشدید مجازات زنان در حقوق کیفری ایران (قبل و بعد از انقلاب اسلامی)

افسانه میریان^۱، دکتر معصومه رشاد^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تخفیف و تشدید مجازات زنان در حقوق کیفری ایران (قبل و بعد از انقلاب اسلامی) انجام شد. که با استفاده از روش کیفی و تحلیل محتوا قوانین کیفری و مجازات زنان در قبل و بعد از انقلاب اسلامی قیاس شده است، ابزار گردآوری اطلاعات این مطالعه مروری، کتابخانه‌ای و اسنادی بود که در زمینه مجازات زنان با تکیه بر منابع قانون مجازات اسلامی ایران بررسی شد. با مراجعه به این منابع سعی گردید تا مولفه‌های مسئله مربوطه استخراج و فیش‌برداری شود و پس از آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

روش انجام این تحقیق، کیفی، از نوع توصیفی، مبتنی بر قانون مجازات اسلامی است، که ابتدا با مراجعه به قانون، به تعریف مجازات و سپس به تشدید و تخفیف مجازات و مؤلفه‌های گوناگون مرتبط پرداخته شد، سپس با استفاده از تحلیل محتوا تجزیه و تحلیل اطلاعات صورت گرفت.

نتایج نشان داد که در جهت حفظ، ارتقاء و منزلت زنان ایران، مجموعه‌ای از اقدامات، حرکت‌ها و تلاش‌هایی از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی به منظور اصلاح و بهبود قوانین مرتبط با زنان در همه سطوح صورت گرفته است.

کلید واژگان: مجازات، زنان، جرم، تخفیف، تشدید، قانون

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱/۳۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۱/۱۵

An Analysis of the concessions to and severities in penalties for women in the Iranian Penal Code (pre and post- Islamic Revolution)

Afsaneh Mirian^۳, Masoumeh Reshad^۴

Abstract

This study aimed to investigate the concessions to and severities in penalties for women in Iranian Penal Code (pre and post- Islamic Revolution). This research was conducted using qualitative content analysis of the Penal Code to compare pre and post-revolutionary penalties imposed on women. Data was collected through a literature review of sources from libraries and documents in the context of Iran's penal code penalties for women. The purpose of reviewing this resource was to extract the elements of relevant disputes, to take notes, and then analyze them. This study employed a qualitative descriptive method of research based on the Islamic Penal Code which started with a review of the code, providing definitions of the penalties, followed by a discussion on the concessions to and severities in penalties and an identification of various elements of relevant disputes and finally the collected data was analyzed by means of content analysis. The results showed that in order to maintain and promote the status of women in Iran, a set of actions, movements and efforts has been made in order to improve laws related to women at all levels from the beginning of the Islamic Revolution.

Keywords: penalties, women, crime, concessions and severe penalties, Penal Code.

---

* گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. afsanehmirian@gmail.com

گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) masi.reshad@yahoo.com

^۳ Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences, Roudehen Islamic Azad University, Tehran, Iran
afsanehmirian@gmail.com

^۴ Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Roudehen Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
masi.reshad@yahoo.com

مقدمه

قضات با در نظر گرفتن شدت و نحوه جرم ارتكابی، اوضاع و احوال حاکم بر شرایط و نیز شخصیت مجرم، سعی در متناسب کردن جرم و مجازات و به عبارت دیگر اعمال «اصل فردی کردن مجازات‌ها» دارند که قانونگذار حدود و ثغور مجازات‌ها را بیان کیفیات مخففه و مشدده جرایم تعیین نموده است (آخوندی، ۱۳۶۹:۵۸). تأثیر جنسیت در علوم جنایی را در دو مقوله مجزا می‌توان بررسی نمود، یکی نقش آن در بزهکاری و دیگری تأثیری که در حقوق کیفری دارد، مقوله اول مرتبط با جرم‌شناختی بوده و از تفاوت‌های موجود در بزهکاری مردان و زنان و علل آن مباحثی مطرح می‌شود. اما در حقوق کیفری بحث از تفاوت‌های بین زنان و مردان است. در مقوله اخیر به نظر می‌رسد مطالب در سه مبحث قابل بررسی است؛ یکی عناوین مجرمانه، بدین معنا که برخی جرایم مختص مردان بوده و برخی را فقط زنان می‌توانند مرتکب شوند؛ دوم مسئولیت کیفری و حدود آن و وجود تفاوت بین مسئولیت کیفری زن و مرد و مبحث سوم به مجازات‌ها اختصاص دارد. در هر یک از این مقوله‌ها می‌توان بک بار نقش جنسیت را در بزهکاری و بار دیگر در بزه‌دیدگی بررسی نمود (ولایتی، ۱۳۸۸:۳۲). تردیدی نیست که تفاوت‌هایی در ساختار طبیعی زن و مرد وجود دارد که خود موجب متفاوت بودن وظایف طبیعی و تکالیف و مزایای اجتماعی می‌گردد و لازمه حقوق فطری و انسانی زن و مرد عدم تشابه آن‌ها در پاره‌ای از حقوق و تکالیف است (اخوت، ۱۳۸۵:۱۲۷).

در مواردی از جرایم تخفیفاتی برای زنان نسبت به مردان وجود دارد که بعضی از این مجازات‌ها در بعضی موارد، با توجه به شرایط و حالات خاص زنان با تاخیر انجام می‌شود که می‌توان آن‌ها را نیز نوعی تخفیف در حق زن دانست که آن حالات و شرایط گاهی به دلیل جنسیت او و گاهی به دلیل مادر بودنش و گاهی مواقع نیز بعضی از مجازات‌ها اصلاً متوجه زنان نمی‌باشد و آنان از کیفر آن‌ها معاف هستند (ولایتی، ۱۳۸۸:۳۰). اما آن چه مسلم است تفاوت‌های جنسیتی بیشتر در حیطة تخفیف مجازات‌ها مطرح است و در بحث تشدید مجازات معمولاً قانونگذار به صورت عام مسئله را مورد توجه خود قرار می‌دهد. لذا حتی اگر به قوانین دو دوره مزبور نگاه شود می‌توان به وضوح این امر را دید؛ اگر چه در نهایت تشدید مجازات‌ها با توجه به اصول حاکم بر آن بیشتر معطوف به مردان است (ولایتی، ۱۳۸۸:۳۳).

مقررات کیفری ایران در مقوله مجازات‌ها اولین بار در ماده ۴۶ قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴ تبعیض مثبت را پیش‌بینی نمود. مطابق این ماده «در حق مردانی که عمر آن‌ها متجاوز از شصت سال است و هم‌چنین کلیه زن‌ها حبس با اعمال شاقه و حکم اعدام جاری نمی‌شود و استثنای مجازات آن‌ها به حبس مجرد تبدیل خواهد شد، مگر این که حکم برای ارتکاب به قتل عمدی صادر شود» (اخوت، ۱۳۸۵:۱۴۵).

مطابق این حکم، به استثنای مجازات قتل عمدی در سایر موارد زن‌ها از امتیازی نسبت به مردان در مجازات اعدام و حبس با اعمال شاقه برخوردار بودند. در ادامه تحولات قانونی، این امتیاز در اصلاحات قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ نسخ گردید و به گونه‌ای مواردی نسبت به زنان امتیازاتی باقی ماند (دانش، ۱۳۸۸: ۶۹).

پس از انقلاب اسلامی به جهت تطبیق قوانین با موازین شرعی به تعداد این استثنائات مواردی اضافه شد و به همین علت در هر حال قانونگذار این تفاوت‌ها در مجازات‌های حد و قصاص دیده می‌شود و در تعزیرات کم‌تر چنین مواردی دیده می‌شود (اخوت، ۱۳۸۵: ۱۴۸).

حقوق کیفری ایران قبل از مشروطیت تابع مقررات مذهبی، احکام حاکمان شرع، فرمان‌های شاهان و والیان و عرف‌های نانوشته‌ای بود که در میان نهادهای قضایی سیاسی و اجتماعی جریان داشت؛ که پس از نهضت مشروطه و با توجه به اقتباس از حقوق کشورهای اروپایی و حاکم شدن قوانین و مقررات مدون، شرایط خاصی پیدا نمود؛ اگرچه باید اشاره نموده که با توجه به قانون اساسی و متمم آن اصل اسلامی بودن قوانین و مقررات مورد نظر و تأکید بود (آخوندی، ۱۳۶۹: ۵۸).

بیان مسأله

نظر به تفاوت‌های چندجانبه مردان و زنان از جمله تفاوت‌های فیزیولوژی، روانشناختی و جامعه‌شناختی، باید تدابیر و مقررات لازم در زمینه تخفیف و تشدید مجازات زنان در حقوق کیفری ایران اتخاذ و گسترش یابد چرا که حمایت از زنان منتهی به استقرار محیط سالم اجتماعی می‌شود.

اصل تساوی مجازات‌ها بیشتر نظری است تا عملی و اصل تساوی را شرایط گوناگون شخص مجرم و موقعیت اجتماعی او، اختیارات قاضی، افکار عمومی و بسیاری مسایل دیگر محدود می‌کند، به طوری که ممکن است سرنوشت دو مجرم که جرم واحدی را مرتکب شده‌اند در دو شعبه دادگاه کیفری تفاوت چشم‌گیری داشته و مجازات متفاوتی را متحمل شوند (دانش، ۱۳۸۸: ۷۹).

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در دادرسی‌های کیفری و در مرحله تعیین مجازات مورد توجه قرار مجازات می‌گیرد، موضوع تخفیف و تشدید مجازات است. قاضی کیفری در راستای اصل فردی کردن مجازات‌ها سعی می‌کند با در نظر گرفتن شرایط و ویژگی‌های متهم، مجازات متناسبی را در مورد او تعیین نماید. در این راستا اختیاراتی که در زمینه تخفیف و تشدید مجازات‌ها در قوانین جزایی پیش‌بینی شده است از مهم‌ترین ابزارهایی است که در جهت تعیین مجازات متناسب به قاضی کمک می‌کند (دانش، ۱۳۸۸: ۶۸).

قانون‌گذار برای مجازات تطوراتی را در نظر گرفته است از قبیل تخفیف مجازات، تعلیق مجازات، تشدید مجازات و سقوط مجازات که توجه به هر یک از این دگرگونی‌ها در راستای دستیابی به هدف مورد نظر نقش مهمی در صدور رأی عادلانه دارد (اخوت، ۱۳۸۵: ۱۵۸).

آن چه مسلم است در تخفیف و تشدید مجازات اثر جنسیت قابل ملاحظه است، که به عنوان مصداق می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف - در بحث حدود در موارد زیر نسبت به زنان تخفیف و ارفاق در نظر گرفته شده است:

(۱) بر مجنونه زانی حد جاری نمی‌شود.

(۲) در زناى بکر، مرد علاوه بر صد تازیانه، تبعید شده و سر او تراشیده می‌شود، اما زن صرفاً حد جلد می‌خورد.

(۳) در زناى اکراهی اعم از محصن و غیرمحصن مکره به قتل محکوم می‌شود، اما اگر زن مکره غیرمحصنه باشد صد تازیانه می‌خورد.

ب - در بحث تعزیرات

(۱) در مواد ۶۲۲، ۶۲۳ و ۶۲۴ قانون مجازات اسلامی، در بحث سقط جنین از زنان به تبع جنین، حمایت‌هایی مقرر شده است.

(۲) مواد ۶۱۹ و ۶۴۲ قانون مجازات اسلامی، در خصوص مزاحمت علیه بانوان و نفقه زنان مقرراتی جهت حمایت از آنان وضع نموده است.

(۳) مواد ۷۱۵ و ۷۱۶ قانون مجازات اسلامی (موضوع جرایم ناشی از رانندگی) در موقعیت‌های خاص زنان را مورد حمایت قانونگذار قرار داده است.

ج - در بحث قصاص قانونگذار در مواردی نظیر حامله بودن مجرم زن قایل به تخفیفاتی شده است (زراعت، ۱۳۷۹: ۲۱).

از این رو در تحقیق پیش‌رو سعی بر این است تا با بررسی قوانین و مقررات کیفری و منابع مرتبط به ویژه منابع فقهی، ضمن شناسایی عناوین و مسایل گوناگون که تأثیرپذیر از جنسیت بوده است، عوامل تخفیف و تشدید مجازات زن در حقوق کیفری ایران قبل و بعد از انقلاب مورد بررسی، تحلیل و مقایسه قرار گیرد.

چارچوب نظری

مجازات

واژه مجازات از باب مفاعله و ریشه آن «جزی، یجزی، جزاء» است در کتب لغت به معنای پاداش دادن کیفر دادن، سزای عمل کسی را دادن و هم‌چنین مکافات آمده است (معین، ۱۳۶۲: ۷۹). ابوالهیثم گفته است که واژه جزاء و مجازات هم در پاداش و هم در کیفر و عذاب استفاده می‌شود، زیرا معنای مقابله و تقابل می‌دهد. در مجمع‌البیان واژه‌های جزاء، مکافات و مقابله در یک معنی آمده‌اند و گفته شده است که چون مابعدش «باء و علی» آید به معنی مکافات و

مجازات است. مجازات از منظر یکی از حقوق دانان به شرح ذیل می‌باشد: مجازات، عبارتست از تنبیه و کیفری است که به مرتکب جرم تحمیل می‌شود (آشوری، محمد فتحی، ۱۳۸۸: ۶۹). منظور نویسنده استفاده از واژه ی جزاء از دیدگاه مجمع البیان است و منظور از پاداش در این تحقیق از معانی به کار گرفته شده از ابوالهیثم به آریه گرفته شده است.

فلسفه مجازات از منظر شهید مطهری

استاد مطهری در یک تقسیم‌بندی مجازات‌ها را این گونه تقسیم می‌کنند. مجازات بر سه گونه است:

(۱) مجازات قراردادی (تنبیه و عبرت)، (۲) مجازاتی که با گناه رابطه تکوینی و طبیعی دارد (مکافات دنیوی)

(۳) مجازاتی که تجسم خود جرم است و چیزی جدا از آن نیست (عذاب اخروی). ایشان سه هدف برای کیفرهای اسلامی یادآور می‌شود.

(۱) جلوگیری از تکرار جرم به وسیله خود مجرم با دیگران، از راه ترس و وحشتی که کیفر دادن ایجاد می‌کند به همین جهت می‌توان این گونه مجازات‌ها را تنبیه نامید.

(۲) تشنگی و تسلی خاطر ستم‌دیده و این در مواردی است که گناه از نوع جنایت و تجاوز به دیگران باشد. ایشان یادآور می‌شوند که حس انتقام‌جویی و تشفی خاطر در بشر بسیار قوی است و در دوره‌های ابتدایی و جامعه‌های بدوی قوی‌تر بوده است، اگر انسان بزهکار را از راه قانون کیفر نکنند، تباهی و فساد بسیاری در جامعه پدید می‌آید.

(۳) وجود قانون‌های جزایی برای تربیت بزهکاران و برقراری نظم در جامعه، ضروری و لازم است و هیچ چیز دیگر نمی‌تواند جانشین آن گردد (اخوت، ۱۳۸۵: ۸۳).

فلسفه مجازات از منظر ابن خلدون

ولی‌الدین عبدالرحمن بن خلدون «۷۳۲-۸۰۸ ق» در بررسی‌های خود دریافت که بیان پدیده‌های اجتماعی پیوند متقابل است که در مطالعات اجتماعی باید بدین ارتباطها و پیوستگی‌ها در جامعه پی برد. او به جای بررسی رخدادها، در پی چرایی آنهاست. چنین باوری وی را تا مرز دستیابی به قلمرو آغازین «علم العمران» و دریافتی جامعه‌شناسانه از رویدادها نزدیک می‌کند. ابن خلدون در بررسی‌های خود به چگونگی پیدایش و افول دولت‌ها و تبیین شهرنشینی و زمینه‌های پیدایش جرایم توجه فراوانی دارد، زیرا انسان را موجودی متفکر و اجتماعی می‌داند که در رابطه مستمر با دیگران است. این رابطه دوسویه به شکل‌گیری ساختار اجتماعی و سیاسی می‌انجامد (دانش، ۱۳۸۸: ۷۸).

مختصات نظام جزایی ایران در دوره مشروطیت

متن اصلی قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴ که اساس نظام کیفری ایران در عصر مشروطیت محسوب می‌شود، از قانون جزای سال ۱۸۱۰ فرانسه اقتباس شده است. هدف این قوانین ارباب برای بازداشتن و جلوگیری از ارتکاب جرم است (دانش، ۱۳۸۸: ۷۹). تدوین‌کنندگان قانون مجازات عمومی، علی‌رغم تصریح متن ماده اول قانون مجازات عمومی در خصوص تبعیت از موازین کیفری اسلام - مبتنی بر اینکه «جرمهایی که موافق موازین اسلامی تعقیب و کشف شود، طبق حدود و قصاص و تعزیرات در شرع مجازات می‌شود» (آخوندی، ۱۳۶۹: ۸۹).

مشخصات دادرسی کیفری در عصر مشروطیت

قانون اصول محاکمات جزایی با قانون آیین دادرسی کیفری سال ۱۳۳۰ هجری قمری کشور که مشتمل بر ۵۰۶ ماده است، نخستین قانون دادرسی کیفری آزمایشی و موقت است که ۴۹۰ ماده آن، از طرف وزارت دادگستری تهیه و برای تصویب به کمیسیون دادگستری مجلس شورای ملی، پیشنهاد شده بود.

این قانون مشتمل بر یک مقدمه و شش باب به شرح زیر است :

باب اول : در مقررات مربوط به کشف جرم و انجام تحقیقات مقدماتی

باب دوم : در جلب به محاکمه و دادرسی کیفری

باب سوم : در تشکیلات و صلاحیت دادگاههای جزایی

باب چهارم : در طریقه فرجام‌خواهی از احکام جزایی

باب پنجم : در اعاده دادرسی و تجدیدنظر از احکام جزایی

باب ششم : در اجرای احکام جزا و هزینه دادرسی (زراعت، ۱۳۷۹: ۴۱).

تشدید

تشدید در لغت به معنی شدت بخشیدن و بدتر و سخت‌تر کردن است معنای اصطلاحی آن از معنی لغوی‌اش دور نیفتاده است، به نحوی که منظور از آن بدتر کردن وضعیت متهم در مرحله تجدیدنظر نسبت به مرحله بدوی است (معین، ۱۳۶۲: ۵۶). این تشدید می‌تواند مصادیق مختلفی پیدا کند. افزایش میزان مجازات و نیز تبدیل آن به نوعی دیگر که با توجه به وضعیت متهم، نامناسب به حال وی باشد یا خارج کردن آن از حالت تبدیل و اعاده آن به حالت سابق، به عنوان نمونه، دادگاه متهم را به جای حبس به جزای نقدی محکوم کرده و دادگاه تجدیدنظر دوباره آنرا به حبس تبدیل کند از مصادیق تشدید است. به طور کلی هر اقدامی که وضعیت متهم را نسبت به مرحله بدوی بدتر نماید تشدید تلقی می‌شود (نوریها، ۱۳۷۹: ۳۹).

عوامل تشدید مجازات

دسته اول : از نظر وضعیت عمومی و خصوصی: ۱- عوامل عمومی ۲- عوامل اختصاصی

دسته دوم : از نظر وضعیت جرم یا مجرم : ۱- عوامل عینی ۲- عوامل شخصی

الف) عوامل عمومی تشدید مجازات

این دسته از عوامل در قانون جزا عبارتند از تعدد جرم و تکرار جرم.

۱) تعدد جرم

تعدد جرم دو نوع است : تعدد معنوی و تعدد مادی

الف) تعدد معنوی

مطابق ماده ۴۶ ق.م.ا تعدد جرم عبارتست از ارتکاب جرم واحد که دارای عناوین متعدد باشد ، به تعبیر دیگر وحدت معنوی و تعدد عنوان .

ب) تعدد مادی

گاهی جرائم متعدد ارتكابی از نظر وجود مادی و فیزیکی نیز متعدّدند ، در چنین حالتی صور زیر متصور است :

حالت اول : جرائم متعدد متحد العنوان : مانند چند فقره سرقت که در اینگونه موارد یک مجازات با رعایت قواعد تشدید در نظر گرفته می شود . در این حالت دادگاه می تواند به بیش از حداکثر مجازات قانونی اقدام به صدور حکم نماید .

حالت دوم : جرائم متعدد مختلف العنوان : مانند سرقت ، کلاهبرداری ، خیانت در امانت ، که در اینگونه موارد برای هر جرم یک مجازات در نظر گرفته می شود و از نظر اجرا مقررات کلی قانون مجازات اسلامی اقتضا می کند که کلیه مجازات ها قابل اجرا باشد

حالت سوم : مجموع جرائم دارای عنوان خاص باشد : مثلاً کسی که بدون گواهینامه با سرعت غیر مطمئننه و با نقص فنی اتومبیل و با بی احتیاطی مرتکب قتل غیر عمدی می شود ، هر چند جرائم از نظر مادی متعدّدند و هر کدام جرم مستقل می باشند لکن مجموعه این جرائم تحت عنوان قتل غیر عمدی ناشی از عدم رعایت مقررات در قانون مطرح شده است ، در اینگونه موارد همان مجازات مقرر قانونی که یکی بیش نیست اعمال خواهد گردید ، قهراً مجازات مزبور یک مجازات خواهد بود و قانونگذار خود کیفیت تشدید را در آن لحاظ نموده است.

۲) تکرار جرم

مقصود از تکرار جرم آن است که شخص پس از ارتکاب یک جرم و صدور محکومیت قطعی و اجرای رأی دادگاه ، مجدداً مرتکب جرمی شود . از نظر قانونگذار این موضوع مشمول تکرار جرم بوده و قاضی نسبت به جرم دوم قاعده تشدید مجازات را جاری خواهد نمود ، چنانکه در ماده ۴۸ ق.م.ا بدان اشاره شده است (اخوت، ۱۳۸۵:۶۴).

روش شناسی

در این پژوهش هدف بررسی تخفیف و تشدید مجازات در زنان قبل از انقلاب و بعد از انقلاب اسلامی است. این مطالعه مروری کتابخانه‌ای و اسنادی در زمینه مجازات زنان با تکیه بر منابع قانون مجازات اسلامی ایران است که با مراجعه به این منابع سعی گردیده تا مولفه‌های مسئله

مربوط استخراج و فیش برداری شود و پس از آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. روش انجام این تحقیق، روش کیفی از نوع توصیفی - تحلیلی مبتنی بر قانون مجازات اسلامی می‌باشد که با مراجعه به قانون ابتدا به تعریف مجازات و سپس به تشدید و تخفیف مجازات و مؤلفه‌های گوناگون که با این موضوع ارتباط دارند ارائه شده است. با توجه به کتاب قانون مجازات و کتاب های تفسیر قانون، حسن پیرنیا، سید نصرالله تقوی، ولی‌الدین عبدالرحمن بن خلدون و شهید مطهری مفاهیم شدت و تخفیف مجازات زنان در حقوق کیفری ایران، قبل و بعد از انقلاب مقایسه شده است.

یافته ها:

مقررات کیفری ایران در مقوله مجازات‌ها اولین بار در (ماده ۴۶) قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ تبیض مثبت را پیش‌بینی نمود. مطابق این ماده «در حق مردانی که عمر آنها متجاوز از ۶۰ سال است و هم‌چنین کلیه زن‌ها حبس با اعمال شاقه و حکم اعدام جاری نمی‌شود و مجازات آنها به حبس مجدد تبدیل خواهد شد، مگر این که حکم برای ارتکاب به قتل عمدی صادر شود» مطابق این حکم، به استثنای مجازات قتل عمدی در سایر موارد زن‌ها از امتیازی نسبت به مردان در مجازات اعدام و حبس با اعمال شاقه برخوردار بودند. در ادامه تحولات قانونی، این امتیاز در اصلاحات قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ نسخ گردید و به گونه‌ای موردی نسبت به زنان امتیازاتی باقی ماند (آخوندی، ۱۳۶۹: ۹۵).

اما مطلب قابل توجه در قانون مجازات مصوب سال ۱۳۵۲ در فصل نهم که به تخفیف مجازات و سقوط تعقیب بدون در نظر گرفتن جنسیت است می‌باشد که به شرح ماده ۴۵ پرداخته می‌شود. «در مورد جنحه و جنایت دادگاه در صورت احراز کیفیات مخفف می‌تواند مجازات را کمتر از میزانی که به موجب قانون باید حکم دهد بشرح ماده ۴۶ معین کند. کیفیات مخفف که ممکن است موجب تخفیف مجازات بشود علل و جهاتی است از قبیل: (۱) گذشت شاکی یا مدعی خصوصی، (۲) اظهارات و راهنمایی‌های متهم که در شناخت شرکاء مؤثر می‌باشد، (۳) اوضاع و احوال خاصی که متهم تحت تأثیر آن مرتکب جرم شده، (۴) اعلام متهم قبل از تعقیب و یا اقرار او در مرحله تحقیق، (۵) وضع خاص شخص و یا حسن سابقه متهم، (۶) اقدامات یا کوشش متهم به منظور تخفیف اثرات جرم و جبران زیان ناشی از آن. (ماده ۴۶) دادگاه می‌تواند در صورت وجود کیفیات مخفف مجازات‌های جنحه و جنایت را تخفیف دهد که به پنج مورد اشاره کرده است. پس از انقلاب اسلامی به جهت تطبیق قوانین با موازین شرعی قانون جدید با کمی تغییر در سال ۱۳۶۱ به رشته تحریر درآمد و قوانین قبلی هم‌چنان به قوت خود باقی ماندند و به همین علت اکثر این تغییرات در مجازات‌های حدی و قصاص دیده می‌شود و در تغییرات کم‌تر چنین دیده می‌شود. سه قانون مذکور در سال ۷۰ با اصلاحاتی در یک قانون جمع شد و قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ شکل گرفت (دانش، ۱۳۸۸: ۵۸).

قانون جدید برخی از مواد قانون سابق را دقیقاً به شکل گذشته حفظ کرده و در بعضی از مواد به تغییرات جزئی مبادرت نموده و نسبت به بقیه به طور کلی تغییراتی داده و یا موادی را برای اولین بار وضع نموده است. در مورد تغییرات کلی در این قانون در باب اول و مواد عمومی مواد ۱ تا ۱۱ به موادهای شماره ۲ و ۵ و ۱۱ مواجه هستیم. در باب دوم مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی (مواد ۱۲ الی ۴۰) هستند که مهم‌ترین تغییرات حاصله در این باب عبارتند از: (۱) در ایجاد مجازات‌های بازدارنده، (۲) در احتساب کیفر حبس، (۳) در تبدیل مجازات، (۴) در تعلیق مجازات و (۵) در آزادی مشروط مجازات‌های مقرر در این قانون به پنج قسم که شامل حدود و قصاص، دیات، تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده است می‌باشند. اما در سال ۱۳۷۵ قانون تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده با اصلاحات و الحاقاتی به قانون مجازات اضافه شد و مدت اجرای آن ده سال تمدید گردید. در فصل هجدهم این قانون مواد ۶۱۹ و ۶۲۲ و ۶۳۸ حائز اهمیت می‌باشند (دانش، ۱۳۸۸: ۹۲).

اما قانون جدید مجازات اسلامی که در اردیبهشت ۹۲ به تصویب رسید حاوی نوآوری‌های بسیاری است گسترش دامنه مجازات‌های تکمیلی و تبعی، مجازات شخص حقوقی و مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان را می‌توان از نکات برجسته این قانون دانست. علاوه بر آن در این قانون تعلیق اجرای مجازات، نظام آزادی مشروط، نظام نیمه آزادی و بخصوص مجازات جایگزین حبس مورد استفاده قرار گرفته است. در ادامه این بحث به طور کلی به مواردی از نوآوری‌های این قانون جدید پرداخته می‌شود (شامبیاتی، ۱۳۹۲: ۱۱۲).

عوامل اختصاصی تشدید مجازات

مقصود از این عوامل، اموری است که به تناسب وضعیت خاص مرتکب یا جرم، قانونگذار اجازه تشدید داده است. بر اساس آنچه که در حقوق جزا مطرح است عوامل اختصاصی بر دو دسته اند:

۱) عوامل عینی (مادی)

بدین توضیح که تحقق جرم در وضعیت خاص موجب تشدید مجازات خواهد بود مثلاً قانونگذار در بعضی از مواد قانونی نوع خاصی از برخورد را با بعضی از مجرمین پیش بینی نموده است.

۲) عوامل شخصی

یعنی آن دسته از عواملی که به وضعیت شخص مرتکب یعنی وضعیت جسمانی، سنی یا جنسی وی مربوط است.

تخفیف

تخفیف در لغت به معنی سبک کردن، کاستن، تسکین دادن و آرام دادن است. منظور از تخفیف مجازات این است که قاضی میزان مجازات را از حداقل تعیین شده در قانون کمتر و خفیف‌تر نماید (شامبیاتی، ۱۳۹۲: ۱۱۳).

۱) تقسیم‌بندی مجازات تعزیری :

منظور از مجازات‌های تعزیری مجازاتی است که مشمول عنوان حد، قصاص، یا دیه نیست. جرم بودن این اعمال و مجازات آنها در شرع بیان شده است و قانون‌گذار اسلامی با توجه به مقتضیات زمان و مکان ضرورت برخورد با این اعمال را تشخیص داده است. به موجب قانون جرایم تعزیری در موارد ارتکاب محرمات شرعی (کارهایی که شرع آنها را حرام اعلام کرده است) یا نقض مقررات حکومتی اعمال می‌شود. قانون‌گذار به طور دقیق تمامی مجازات‌های تعزیری را در هشت درجه تقسیم‌بندی کرده است.

۲) افزودن برخی موارد در کتاب حدود :

افزودن جرایم «سب‌نبی» «بغی و افساد فی الارض» به مجموعه قوانینی کیفری نوآوری است که در قانون جدید اعمال شده است. منظور از حد سب نبی توهین به پیامبر(ص) است. حد بغی و افساد فی الارض نیز ارتکاب جنایت علیه امنیت ملی، نشر اکاذیب و اختلال در نظام اقتصادی به صورت گسترده را دربرمی‌گیرد. این جرایم به تازگی در قانون مورد اشاره قرار گرفته‌اند و پیش از این خبری از عنوانین در قانون مجازات اسلامی نبود.

۳) نسخ قانون اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب سال ۱۳۳۹ :

نسخ دارای دو نوع است، صریح و ضمنی وقتی صریحاً در یک قانون تأکید می‌شود که قوانین قبلی اعتبار خود را از دست داده‌اند در این صورت با نسخ صریح روبه‌رو خواهیم شد. نسخ ضمنی زمانی رخ می‌دهد که قانون جدید در محتوا مخالف و مغایر قانون سابق باشد. پس به این دلیل که نمی‌توان هر دو را با هم اجرا کرد باید یکی از آنها را حذف کرد. در قانون جدید مجازات تعدادی از قوانینی قدیمی مثل قانون اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب سال ۱۳۳۹ نسخ صریح شده است. بنابراین از این به بعد اقدامات تأمینی و تربیتی یا در قالب مجازات‌های اصلی یا در قالب مجازات‌های تکمیلی و تبعی – آن هم تنها در مورد افراد مسئول – اجرا خواهد شد.

۴) حذف مجازات‌های بازدارنده:

در قانون مجازات اسلامی قدیم مجازات‌ها به ۵ دسته شامل حدود، قصاص، دیات، تعزیرات و کیفرهای بازدارنده تقسیم شده بودند. اما در قانون جدید، قسم آخر آن مجازات‌های بازدارنده حذف شد و تنها به چهار قسم دیگر باقی ماند. بنابراین از این پس مجازات‌ها به چهار رگروه ذیل تقسیم خواهند شد: حدود، قصاص، دیات، تعزیرات.

۵) تقسیم دیه به دو نوع مقدر و غیرمقدر :

دیه به دو نوع مقدر و غیرمقدر تقسیم شده است. دیه مقدر مال معینی است که در شرع اسلام به سبب جنایت غیرعمدی بر جسم انسان یا جنایت عمدی (در مواردی که به هر جهتی قصاص ندارد) در نظر گرفته شده است. دیه غیرمقدر یا ارش دیه‌ای است که میزان آن در شرع تعیین شده است.

۶) تبدیل کیفر حبس ابد به حبس تعزیری درجه یک :

همه حبس‌هایی که حداکثر مدت آنها بیش از ۲۵ سال است به حبس تعزیری موقت درجه یک (زیر ۳۰ سال) تبدیل می‌شود. بنابراین در قوانین فعلی هر کجا که حبس ابد داریم به حبس درجه یک که مدت آن زیر ۳۰ سال است تبدیل می‌شود.

۷) مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی :

مسئولیت کیفری دیگر مختص اشخاص حقیقی یعنی انسان‌ها نیست زیرا قانون مجازات اسلامی جدید در ماده ۲۰ برای اشخاص حقوقی (شرکت‌ها و نهادها و مؤسسات دولتی یا خصوصی) نیز مسئولیت کیفری در نظر گرفته است. یعنی از این به بعد شرکت‌ها و مؤسسات هم درست مثل افراد در صورت ارتکاب جرمی مجازات خواهند شد. بنابراین چنانچه شخص حقوقی براساس ماده ۱۴۲ قانون جدید مجرم شناخته شود علاوه بر مجازات شخص حقیقی، شخص حقوقی که جرم را مرتکب شده است حداکثر تا سه مورد از موارد زیر محکوم خواهد شد.

۱) انحلال شخص حقوقی، ۲) ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی به طور دائم یا حداکثر برای مدت ۵ سال، ۳) ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه به طور دائم یا حداکثر برای مدت ۵ سال، ۴) ممنوعیت از صدور اسناد تجاری حداکثر برای ۵ سال، ۶) جزای نقدی، ۷) مصادره اموال، ۸) انتشار حکم محکومیت توسط رسانه‌ها.

۸) نظام‌مند شدن مجازات تکمیلی :

طبق قانون مجازات تکمیلی کیفری است که به مجازات اصلی افزوده می‌شود و برای تکمیل مجازات اصلی اعمال می‌شود. در توضیح مجازات تکمیلی باید گفت که دادگاه می‌تواند فردی را که به حد قصاص یا مجازات تعزیری تا درجه ۶ محکوم کرده است با رعایت شرایط مقرر در قانون مجازات متناسب با جرم ارتكابی و خصوصیات وی (شخص مجرم) به یک یا چند مجازات از مجازات‌های مذکور در ماده ۲۳ محکوم کند (مجازات‌های تعزیری در قانون جدید به هشت درجه تقسیم شده‌اند) این مجازات علاوه بر مجازات اصلی مجرم و در تکمیل آن خواهد بود. به طور مثال اگر فرد سابقه‌دار و شروری مرتکب قتل عمد شود دادگاه با توجه به سابقه و شرارت‌های وی می‌تواند علاوه بر مجازات قصاص او را به یک یا چند مجازات از مجازات‌های مذکور در ماده ۲۳ نیز محکوم کند.

۹) نظام‌مند کردن مجازات‌های جایگزین حبس :

مجازات‌های جایگزین حبس در قانون جدید مجازات اسلامی در یک بخش مجزا تدوین شده است. به این ترتیب کیفرهای مزبور نظام‌مند شده است.

۱۰) نظام‌مند شدن تخفیف مجازات‌ها:

در قانون جدید مجازات اسلامی موضوع تخفیف مجازات‌ها نظام‌مند شده است دیگر دادگاه‌ها نمی‌توانند مجازات تعزیری را به هر صورتی که می‌خواهند تخفیف دهند. بنابراین دادگاه‌ها برای تخفیف مجازات باید در چارچوب خاصی که در ماده ۳۶ قانون جدید بیان شده است اقدام

کنند. در توضیح مقررات تخفیف مجازات‌ها باید گفت که قانون با تحقق شرایطی به قاضی اجازه داده است که در مجازات مجرم تخفیف‌هایی را اعمال کند (نوریه‌ها، ۱۳۷۹: ۶۸). آنچه که مسلم است در قانون جدید با نوآوری‌هایی هم در مقوله زنان مواجه هستیم که به شرح زیر می‌باشد:

۱) سن مسئولیت کیفری دختران

۲) مجازات تجاوز جنسی: در این ماده بیان شده هرگاه کسی با زنی که راضی به زنا با او نباشد در حال بی‌هوشی، خواب، مستی، زنا کند رفتار او در حکم زنا به عنف است. مهم‌ترین نکته مثبت این ماده آن است که علاوه بر اکراه و اجبار و فریب دادن اطفال نابالغ نیز از جمله عناصر مادی جرم تجاوز جنسی محسوب شده و در حقیقت دایره حمایت از اطفال در برابر تجاوزات جنسی را گسترش داده است. هر چند متأسفانه با توجه به آن که سن بلوغ قانونی در دختران ۹ سال است، این حمایت دایره سنی محدودی را دربرمی‌گیرد. نکته قابل توجه دیگر در اصلاحات صورت گرفته، در نظر گرفتن خسارت‌های مادی تحت عنوان مهرالمثل و ارش البکاره برای زنی که مورد تجاوز قرار می‌گیرد. در قانون قبلی این خسارت صرفاً برای ازاله بکارت مطرح بوده.

۳) دفاع مشروع: دفاع زنان از خود در برابر تعرض‌های جنسی که منجر به قتل یا آسیب متجاوز شود در قانون ایران در قالب دفاع از ناموس مورد پذیرش قرار گرفته است هر چند ابهام و نامشخص بودن شرایط مندرج در آن موجبی بود تا در اکثر موارد دفاع زنان مورد پذیرش قرار نگیرد و حقوق آنان ضایع گردد. قانون جدید بدون آن که در جهت روشن شدن موارد مبهم این ماده کوششی کند، با ایجاد شرطی جدید وضعیت دفاع در برابر متجاوز جنسی را با دشواری بیشتری روبه‌رو کرده است. در بند سوم ماده ۱۵۶ عنوان شده خطر و تجاوز نباید به سبب اقدام آگاهانه یا تجاوز خود فرد و دفاع دیگری صورت گرفته باشد. واژه اقدام آگاهانه در حقیقت دلالت بر قانونی کردن رویه قضایی موجود در پرونده‌های تجاوزهای جنسی دارد که دفاع از زنان از خود در برابر مهاجم را تنها زمانی مشروع به حساب می‌آورد که رفتار زن در ارتباط با متجاوز و شرایط منجر به تجاوز، منطبق با تعاریف موجود در قانون شرع و عرف باشد.

۴) دیه زن: دیه مالی است که در برابر آسیبی که به انسان وارد شده گرفته می‌شود. در قانون جزای ایران دیه زنان نصف دیه مردان است، البته در قانون جدید دیه زن کامل محاسبه می‌شود و مابه‌التفاوت دیه مرد از محل تأمین صندوق تأمین خسارت‌های بدنی پرداخت می‌شود. پیش از این برابری میزان دیه زنان و مردان در تصادفات رانندگی محقق شده بود.

۵) اجرای حد رجم: در قانون مجازات سابق سه نوع مجازات شامل اعدام، رجم و شلاق برای انواع زنا مشخص شده بود از جمله در ماده ۸۳ مواردی که در آن حد زنا رجم است ذکر شده و مواد ۹۸ تا ۱۰۷ کیفیت اجرای رجم را بیان نموده است. رجم در لغت به معنای کشتن با سنگ است در اصطلاح نوعی مجازات حدی است که به موجب آن محکوم‌علیه سنگسار می‌شود. (تبصره ۴، ماده ۵-۲۲۱)

۶) قصاص به سبب سقط جنین: قانون مجازات اسلامی در کتاب پنجم خود تحت عنوان تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده به موضوع سقط جنین پرداخته براساس ماده ۶۲۲ قانون مزبور هر کس عالماً و عامداً به واسطه ضرب یا اذیت و آزار زن حامله موجب سقط جنین وی گردد علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص برحسب مورد به حبس از یک سال تا سه سال محکوم خواهد شد. قانون جدید مقرر داشته سقط عمدی جنین حتی پس از دمیده شدن روح در آن قصاص ندارد و محکوم به پرداخت دیه است و در صورتی که بدون مجوز قانونی باشد طبق مقررات تعزیر می‌شود.

۷) دیه افضاء: یک گام مثبت دیگر به نفع زنان می‌باشد در قانون جدید صدمه وارد کردن به زن در حین مقاربت تحت عنوان افضاء جرم‌انگاری شده و مردی که در حین این رابطه باعث آسیب به زن شود محکوم به پرداخت دیه خواهد شد (نوریها، ۱۳۷۹: ۷۸).

بحث و نتیجه گیری

به منظور بحث و بررسی بیشتر قوانین مجازات و تشدید قبل و بعد از انقلاب اسلامی به تفکیک سال‌های وضع قوانین، موارد قانونی مقایسه می‌شود.

قانون مجازات مصوب سال ۱۳۰۴: در ایران نظام حقوق کیفری تا قبل مشروطه چندان قاعده‌مند نبود و عمدتاً تابع شیوه حکومتی زمامداران بود، هرچند در برخی از ادوار احکام جزایی اسلام به گونه‌ی جزئی و در مناطقی خاص اجرا می‌شد. پس از اعلان مشروطه در سال ۱۳۲۴ ه. ق برای رسیدگی به امور کیفری، در تشکیلات عدلیه محکمه جزایی ایجاد شد که به سبب نبودن قوانین جزایی شکلی، مراحل تحقیقات اولیه و استنطاق را اعضای محکمه انجام می‌دادند. با تصویب قوانین اصول تشکیلات عدلیه یعنی محمه صلح محکمه ابتدایی و محکمه استیناف، به ترتیب به خلاف‌ها و جنحه‌های کوچک و جنحه‌های بزرگ و جنایات رسیدگی شود (خزائی، ۱۳۶۷: ۱۸۹).

قانون مجازات مصوب سال ۱۳۵۲: قانون مجازات عمومی اصلاحی (۱۳۵۲) مشتمل بر پنجاه و نه ماده و سی و شش تبصره پس از تصویب مجلس شورای ملی و مجلس سنا رسیده است. یکم: عناوین حبس با اعمال شاقه - حبس مجرد - حبس تادیبی - حبس تکدیری ذکر و پیش‌بینی شده بود، در حالی که عملاً انواع حبسه‌های مذکور به یک نحو و با نظام واحدی اجرا می‌گردید. با توجه به این واقعیت عملی، لایحه جدید عناوین مذکور را از میان برداشته و فقط از دو نوع حبس جنائی و جنحه‌یی صحبت می‌نماید (نوریها، ۱۳۷۹: ۸۷).

دوم - با توجه به مباحثات و اختلاف‌نظرهایی که در باب مجازات بودن غرامت در بعضی موارد، بخصوص در امکان مطالبه آن از ورثه محکوم علیه، بین حقوقدانان وجود داشت، اقدام تدوین‌کنندگان لایحه در تبدیل عنوان غرامت به جزای نقدی، بطور کلی و تا حدود زیادی حل مشکل نموده است.

سوم - موارد محرومیت از حقوق اجتماعی که در مواد ۸ و ۱۵ و ۱۹ قانون مجازات عمومی و بعضی دیگر از متون قانونی بطور متفرق پیش‌بینی شده است، در لایحه جدید عنوان و مکان مخصوصی دارد (خزائی، ۱۳۶۷: ۸۹).

قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۶۱: این قانون که مشتمل بر چهل و یک ماده و سی و هشت تبصره بود طبق اصل هشتادوپنج قانون اساسی به تصویب کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی رسید الف) قانون حدود و قصاص مصوب (۱۳۶۱/۶/۳) کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی که به صورت آزمایشی برای ۵ سال تصویب شد. قانون تعزیرات مصوب (۱۳۶۲/۵/۱۸) و قانون مربوط به دیات مصوب (۱۳۶۱/۹/۲۴) کمیسیون امور قضایی که شبیه بند الف به صورت آزمایشی برای ۵ سال تصویب شد. تصویب مواد عمومی قانون در تاریخ (۱۳۶۱/۷/۲۱) به صورت آزمایشی به مدت ۵ سال در قانون راجع به مجازات اسلامی بخش مواد عمومی آن، به شکل تقریبی بیشتر عنوان‌های قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲ حفظ گردید، در عین این که نوع مجازات‌ها تفاوت پیدا کرد و نهادهای جدیدی مثل آزادی مشروط که در دهه سی در قوانین دیگر تصویب شده بود به مواد عمومی قانون راجع به مجازات اسلامی راه پیدا نمود. در باره تعزیرات نیز قانون تقریباً کلیه قوانین جرائم ۱۳۵۲ را حفظ نمود و مجازات‌های تعزیری را مشابه مجازات‌های جنحه‌ای که در سابق بود مقرر نمود. هر چند تقسیم‌بندی جرائم به جنایات، جنحه و خلاف که در قانون سابق آمده بود کنار گذاشته شد (خزائی، ۱۳۶۷: ۱۰۱).

قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰: قانون جدید از نظر شکلی چه در زمینه تقسیم‌بندی مطالب و چه در نحوه نگارش از نظمی تقریباً بیشتر و دقیق‌تر برخوردار است، به علاوه با توجه به تغییرات حاصل در قانون اساسی این قانون نیز به ضرورت خود را با این تغییرات هماهنگ کرده است و بالاخره مواد قانون از ۴۱ ماده به ۶۲ رسیده است. در ظاهر امر به نظر می‌رسد که مواد زیادی به قانون مجازات اضافه شده در حالی که در واقع امر چنین نیست و تهیه‌کنندگان قانون در غالب موارد با حذف تبصره‌های قانون سابق و جانشین کردن آنها با ماده مشخصی تعداد مواد را به ۶۲ رسانیده‌اند که البته نمی‌توان اضافه شدن مواد و یا بندهای محدودی را نیز نادیده گرفت (نوریها، ۱۳۷۹: ۹۷).

قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲: اهم این قانون درجه‌بندی مجازات‌ها، تعلیق و معافیت از مجازات و اعمال مجازات‌های جایگزین حبس، پذیرش توبه بعضی جرائم تعزیری، قاعده درء و مسئولین کیفری اشخاص حقوقی می‌باشد. یکی از این نوآوری‌ها امکان تعلیق اجرای مجازات ضمن تحمل حبس است در گذشته تعلیق مجازات در زمان صدور حکم امکان‌پذیر بود، اما طبق قانون جدید، قاضی می‌تواند ضمن اجرای حبس، مشروط به شرایطی حکم به تعلیق مجازات را صادر کند. ولی برای جرایم امنیتی مجازات‌ها را تشدید کرده و آنها را قابل تعلیق

ندانسته. هم چنین در مورد آزادی مشروط قبلاً نیمی از مجازات برای همه مجازات‌ها شرط شده بود اما در قانون جدید در مواردی، یک دوم و یا یک سوم مجازات باید تحمل شود تا زندانی بتواند از آزادی مشروط استفاده کند. ضمن این که احتساب ایام بازداشت قبلی و کسر آن از مجازات شلاق و جزای نقدی نیز پذیرفته شده است و یکی از امتیازات دیگر موارد جایگزین زندان و حبس الکترونیکی است، بدین معنی که دستنبد الکترونیکی که به دست متهم زده شود و او را در منزل نگه‌داری کنند (شامبیاتی، ۱۳۹۲: ۶۹).

یکی دیگر از نوآوری‌های قانون مجازات اسلامی برابری دیه زن با مرد است به این صورت که قانون جدید مابقی نرخ دیه زن از طریق صندوق تأمین خسارتهای بدنی بیمه مرکزی پرداخت می‌شود و دیه اقلیت‌های دینی با دیه مسلمانان هم یکسان گردیده و نیز مجازات شرب خمر هم برای اقلیت‌ها اعمال نمی‌شود مشروط به این که تظاهر علنی نداشته باشند. از دیگر نکات مثبت حایز اهمیت در قانون جدید، منتفی شدن خیلی از موارد اجرای مجازات اعدام در مورد افراد زیر ۱۸ سال و حذف مجازات سنگسار است، که این مهم سبب انطباق بیشتر مقررات با برخی کنوانسیون‌های حقوق بشری و علی‌الخصوص کنوانسیون جهانی حقوق کودک شده است. در قانون سابق اشخاص حقوقی دارای مسئولیت کیفری نبوده و امکان مجازات آنها میسر نبود اما طبق مواد ۲۰ و ۱۴۱ قانون جدید مجازات، اشخاص حقوقی را هم دارای مسئولیت کیفری بوده و در بعضی موارد مشمول مجازات هستند (شامبیاتی، ۱۳۹۲: ۷۳).

پیشنهادهای پژوهش

۱) به پژوهشگران در تمامی حوزه‌ها اعم از اجتماعی، اقتصادی، حقوقی پیشنهاد می‌شود که تعریف درست از پایگاه اجتماعی زنان بر مبنای قوانین و مقررات اسلامی با تحقیقات آکادمیک و منسجمی انجام گیرد.

۲) بسیاری از مسائل زنان در حوزه خانواده و مسایل کیفری به دلیل آن که ریشه فقهی دارند نیازمند توجه جدی فقهای نظام است. در این جایگاه حوزه علمیه که متصدی ارائه چارچوب معرفتی، ارزشی و علمی، تبیین نظام تکوینی اخلاقی و حقوق زنان، ارائه گزاره‌های دینی، بایدها و نبایدها، اهم و مهم‌ها، مصالح و مفاصد از نگاه دین و در همه مراحل عهده‌دار نظارت بر برنامه‌ها و محصولات از جهت انطباق با موازین دینی هستند و نقش مهمی در به روزرسانی علماء و فقهای دینی متناسب با شرایط و مقتضیات زمان و مکان و نیازهای جامعه دارند. تا زمانی که نگرش جامعه دینی کشور به سمت تغییر دیدگاه‌ها براساس مقتضیات زمان و خواسته‌های جامعه زنان پیش نرود ارائه هر گونه پیشنهاد در حوزه مسایل کیفری مثمرتر نخواهد بود.

منابع

- اخوت، محمد علی (۱۳۸۵)، *تفصیل مسائل حقوق جزای عمومی*، تهران نشر صابریون.
- آخوندی، محمود، (۱۳۶۹)، *آیین دادرسی کیفری، جلد سوم*، انتشارات سازمان چاپ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- آشوری، محمد فتحی، محمد جواد، (۱۳۸۸). *ارزیابی قواعد ناظر به کیفیات مخففه در حقوق ایران*، فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق علوم خزائی، منوچهر ، (۱۳۶۷)، *حقوق جزای عمومی* ، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- دانش، تاج زمان، (۱۳۸۸)، *مجرم کیست و جرم شناسی چیست*، تهران، نشر کیهان.
- زراعت، عباس، (۱۳۷۹)، *شرح قانون مجازات اسلامی*، بخش کلیات حقوق جزای عمومی، تهران: نشر ققنوس.
- شامبیاتی، هوشنگ، (۱۳۹۲)، *حقوق جزای عمومی* ، جلد سوم، تهران، نشر مجد.
- مطهری، مرتضی، (۱۳۷۰)، *انسان و سرنوشت* ، نشر صدراي قم.
- معین، محمد، (۱۳۶۲)، *فرهنگ فارسی*، چاپ ششم، نشر امیرکبیر.
- نوربهاء، رضا، (۱۳۷۹)، *نگاهی به قانون مجازات اسلامی*، چاپ دوم، نشر میزان.
- ولایتی، فاطمه ، (۱۳۸۸)، *موارد تخفیف مجازات زنان*، نشر بینه.
- وزارت دادگستری ، مجموعه قوانین سال ۱۳۰۴، نشریه روزنامه رسمی کشور (پهلوی سابق) (پژوهشکده حقوق، کتابخانه تخصصی حقوق شهر دانش)
- وزارت دادگستری، مجموعه قوانین سال ۱۳۵۲، نشریه سازمان روزنامه رسمی کشور (پهلوی سابق)
- (پژوهشکده حقوق، کتابخانه تخصصی حقوق شهر دانش)
- دادگستری جمهوری اسلامی ایران، مجموعه قوانین سال ۱۳۶۱، نشریه روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران (پژوهشکده حقوق، کتابخانه تخصصی حقوق شهر دانش)
- دادگستری جمهوری اسلامی ایران، مجموعه قوانین سال ۱۳۷۰، نشریه روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران (پژوهشکده حقوق، کتابخانه تخصصی حقوق شهر دانش)
- دادگستری جمهوری اسلامی ایران، مجموعه قوانین سال ۱۳۷۵، نشریه روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران (پژوهشکده حقوق، کتابخانه تخصصی حقوق شهر دانش)
- قوه قضائیه ، مجموعه قوانین و مقررات سال ۱۳۹۲، نشریه روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، جلد اول (پژوهشکده حقوق، کتابخانه تخصصی حقوق شهر دانش)